

*Опришко Н. О.,
старший викладач кафедри філології
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету*

РОБОТА З ДВОМОВНИМИ ЕЛЕКТРОННИМИ СЛОВНИКАМИ ЯК ВИД ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ ЯК ІНОЗЕМНИХ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню видів роботи із двомовними електронними словниками на заняттях з російської та української мов як іноземних. Доводиться, що електронні словники як вид лабораторних робіт є ефективним засобом вивчення та закріплення іншомовної лексики, а також підходять для здійснення викладачем первинного контролю самостійної роботи студентів з вивчення нових лексичних і фразеологічних одиниць.

Ключові слова: двомовні електронні словники, лексичний контент, мова-посередник, новітні комп'ютерні технології.

Постановка проблеми. Залучення новітніх комп'ютерних технологій для навчання іноземних студентів – один із найбільш перспективних напрямків сьогодні, в умовах тотальної комп'ютеризації. Традиційні методи роботи на уроках російської або української мов як іноземних залишаються, як і раніше, актуальними, проте необхідність урізноманітнити неможливо заперечувати. І перш за все подібне урізноманітнення пов'язане із залученням до навчального процесу різних видів лабораторних робіт, у тому числі, комп'ютерних. Не останнє місце серед них належить роботі з лексикою, адже вивчення іноземної мови, спрямоване на її розуміння та вільне володіння в мовленні, передбачає велику словникову роботу: запам'ятовування слів, їхніх значень і національних відповідників до них. Це, у свою чергу, пов'язано зі значною роботою зі словниками та текстами, у тому числі й для опанування граматичної системи, вивчення моделей словосполучень, творення аналогічних конструкцій за певним зразком, складання власних текстів. Щоб навчити розуміти прочитане, тлумачити його, потрібна відповідна словникова робота, яка зводиться до пошуку незрозумілих слів, з'ясування їхнього значення та виведення ключових слів, закріплення вивченої лексики та контроль якості знань у цій сфері. На нашу думку, саме спеціально розроблені й апробовані в навчальній аудиторії електронні словники можуть забезпечити необхідний комплексний підхід у вивченні іноземної лексики на початковому етапі навчання. Використання таких словників у ході виконання лабораторних робіт з іноземної мови й буде досліджено та проаналізовано у статті.

Відомо, що в процесі викладання технічних і природничих дисциплін найбільш повно зазначений підхід може бути впроваджений в ході проведення лабораторного заняття. Але в той же час провідні фахівці в галузі викладання російської та української мов як іноземних підкреслюють важливість і необхідність такого виду заняття, як лабораторна робота, і в ході вивчення мови. Серед прихильників такого підходу Н. Климова [1], Р. Гайсіна [2, с. 5–12], Н. Дмитрієва [2, с. 53–78], В. Штиленко [3], автори посібників, монографій, статей, присвячених використанню лабораторних робіт у процесі викладання іноземної

мови взагалі і російської мови в іноземній аудиторії зокрема. Вони обґрунтовують доцільність проведення лабораторних робіт у процесі вивчення, наприклад, приєднаниково-відмінкової системи, що є невід'ємною частиною мовної підготовки студентів-іноземців. Але, на нашу думку, використання спеціально створених комп'ютерних програм, побудованих у формі двомовних словників, може стати не менш ефективним видом роботи під час проведення лабораторного заняття з РМІ чи УМІ [4]. Відтак метою статті є обґрунтування можливості використання двомовних електронних словників на заняттях з РМІ та УМІ як окремого та специфічного виду лабораторних робіт, спрямованого на вивчення та закріплення студентами-іноземцями лексики мов, що вивчаються, на підготовчому етапі навчання, а також презентація й аналіз конкретних завдань, які можуть бути включені до означених лабораторних робіт.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення нової мови, абсолютно відмінної від рідної і від усіх, якими може вільно спілкуватися людина, – це надскладне завдання. Воно стає ще важчим, коли йдеться про такі складні з граматичного боку мови, як російська або українська. Тому не дивно, що саме при вивченні цих іноземних мов необхідно застосовувати всі можливі засоби оптимізації навчального процесу і в першу чергу – новітні комп'ютерні та мультимедійні технології, що дозволяють поєднувати різні види робіт студентів на занятті з поясненнями і коментарями викладача, з демонстрацією наочності, відповідних ілюстративного або відеоряду. Це стосується і вивчення іншомовної лексики, що є надзвичайно важливим у ході роботи із будь-якою іноземною мовою, але є ще більш актуальною потребою в умовах повного занурення в іншомовне середовище, з яким стикаються студенти-іноземці, що приїжджають жити та навчатися в Україну. Важливе місце в роботі з іноземною лексикою належить електронним словникам, котрі повинні бути невід'ємною частиною будь-якого сучасного навчального комплексу для роботи зі студентами-іноземцями.

Робота з електронним форматом словника не є новою чи незвичною для сучасного студента – молодій людині, яка не лише постійно користується електронними та онлайн перекладачами у навчанні, роботі чи повсякденному спілкуванні, але й з готовністю вивчати іноземну мову в живому мовному середовищі пододала чималу відстань і зважилася жити в іншій, абсолютно незнайомій країні. Проте використання електронних словників для перекладу окремих слів, словосполучень або навіть речень чи монологічних висловлювань лише опосередковано може вважатися методом вивчення слів, а відтак є тільки одним зі способів роботи з іншомовною лексикою, причому довільно обмеженим [4, с. 75]. Адже такий спосіб не передбачає можливості цілеспрямованого вивчення слів або контролю самостійної роботи, що його має здійснювати викладач. І для

вирішення саме таких навчальних завдань формат роботи з електронними словниками теж повинен бути іншим, як і результати цієї роботи.

Практика показує, що на початковому етапі навчання мови необхідно якнайшвидше сформулювати в студентів навички роботи з електронним словником, який використовується в комплексі базового підручника. Хоча студентам не потрібно пояснювати, як саме працювати зі словником, вирішуючи такі прикладні задачі, як пошук потрібних слів і визначення їх значень, правильне звучання або написання, все одно ніколи не слід забувати про те, наскільки важлива словникова робота для закріплення вивченої лексики. А тому студенту-іноземцю важливо не тільки і не стільки вміти працювати з електронним словником, як багато і старанно працювати для виконання різноманітних завдань на знання лексики. Саме на це спрямовані двомовні електронні словники, що входять у розроблений викладачами Харківського національного автомобільно-дорожнього університету комплекс «Глобус». На відміну від широко використовуваних перекладних словників, доступних в режимі онлайн у мережі Інтернет, у будь-якому персональному комп'ютері і більшості сучасних мобільних телефонів, двомовні словники комплексу «Глобус» виконують переважно функцію закріплення та контролю під час вивчення лексики, оскільки дають студенту можливість перевірити глибину й точність своїх знань, а викладачеві – проконтролювати самостійну роботу студента в цьому напрямку.

Словник містить лексичні, рідше фразеологічні одиниці, що вивчаються студентами підготовчого відділення (початковий етап вивчення РМІ та факультатив УМІ) в базовому паперовому підручнику, повністю дублює лексичний контент традиційних поурочних словників і орієнтований на певний мовний контингент студентів: в кожний електронний урок входить чотири мовних варіанти словника (англійська, французька, арабська та китайська версії). Це дозволяє студентам працювати в зручному для них мовному режимі, а викладачеві – максимально ефективно розподіляти робочий час, не витрачаючи його на пошуки різних паперових словників і не вдаючись до мови-посередника.

Вправи до електронних словників такого типу можуть бути найрізноманітнішими, але необхідно пам'ятати, що вони повинні бути спрямовані на розробку цілого комплексу навичок і вмінь [5]. На цьому етапі в системі навчання мови на підготовчому факультеті ХНАДУ найпоширенішим варіантом словникової роботи є переклад на російську (українську) мову слова, яке з'являється на екрані перед студентом, представлене його рідною мовою. Це можуть бути і окремі слова («погода», «гарний», «працювати», «тихо»), і словосполучення («із задоволенням», «підготовчий факультет», «дуже дякую»), іноді навіть невеликі фрази, що входять до необхідного для початкового етапу спілкування лексичного мінімуму («Приємно познайомитися», «Як справи?», «Скільки вам років», «Котра година?»). Розроблений в оболонці Moodle (програма Hot-Potatoes (Quiz)), електронний словник дозволяє студенту не тільки перевірити знання лексики шляхом миттєвої демонстрації результату (після введення російського чи українського варіанту досить натиснути на кнопку «перевірка», щоб дізнатися, чи правильно є надрукована відповідь). У ході роботи завжди доступна функція підказки, що допомагає згадати правильний варіант перекладу слова або виразу, скеровуючи думки студента в потрібному напрямку, скажімо, за допомогою першої букви слова.

Проте в роботі з електронними словниками існує і ряд інших завдань. Зокрема, завдання на знаходження відповідностей, в якому необхідно підібрати правильний переклад для виділених лексичних одиниць з урахуванням контексту, завдання на визначення синонімів або антонімів, а також вельми ефективно на початковому етапі вивчення російської мови як іноземної і певною мірою в ході роботи з факультативом УМІ завдання на множинний вибір. Воно пропонує студентам обрати потрібне слово з ряду запропонованих варіантів. Для цього, як правило, підбираються речення чи тексти з пропущеними словами та можливі варіанти відповідей. Запропоновані варіанти повинні бути близькі за значенням, фонетичною або графічною формою, частина з варіантів може бути невідомою студенту (в цьому випадку в ході виконання завдання виправдано звернення до традиційних перекладних словників).

У роботі з обдарованими студентами, а також для реалізації особистісно-орієнтованого підходу і диференційованого навчання можливий варіант перекладу фразеологізмів або ідіом. Деякі з них входять в лексичний мінімум студента підготовчого відділення, але більш широкий спектр таких лексем, звичайно ж, може знадобитися в роботі зі студентами гуманітарного профілю, зокрема з майбутніми філологами, а також при підготовці учасників лінгвістичних олімпіад, вікторин і конкурсів. У ході роботи з ідіомами та фразеологізмами недостатньо знати значення кожного лексичного елемента. Логічно «вивести» значення в такому випадку буває неможливо, тому попередня підготовка до завдань такого роду немінуча, як і допомога викладача в тлумаченні фразеологічної одиниці або ідіоматичного виразу.

Оскільки в умовах інтенсивності мовних курсів на початковому етапі навчання дуже важливо, щоб студенти самостійно закріплювали і повторювали вивчену на занятті лексику, можливості позааудиторної та дистанційної роботи з електронним словником теж досить великі. Так, у новому варіанті двомовних електронних словників до навчального комплексу «Глобус», який в даний момент активно розробляється і вдосконалюється, списки лексичних одиниць згруповані згідно з навчальною програмою відповідних навчально-методичних матеріалів. Це означає, що студенту необхідно тільки вибрати потрібний номер уроку – і список потрібної лексики буде сформований для вивчення. Нове покоління електронних словників «Глобус» створюється таким чином, що лексичні одиниці в них згруповані не тільки поурочно, як це було і досі використовується в попередній версії. Тепер усередині кожного уроку слова розподілені за частинами мови (слова, що належать до однієї частини мови, утворюють окремі групи, з якими і може вестися подальша словникова робота) і за синтаксичною структурою (словосполучення та завершені фрази не подаються разом з однокомпонентними лексичними одиницями). Окрему групу утворюють фразеологізми й ідіоми, словникова робота з якими, як уже зазначалося раніше, вельми специфічна.

Висновки. Таким чином, як бачимо, лабораторні роботи на уроках російської та української мов дають можливість синтезування відомостей про вже відомі мовні факти, самостійне тлумачення явищ мови і володіння методикою лінгвістичного аналізу. Використання різних видів робіт із двомовними електронними словниками в системі викладання російської (української) мови як іноземної не тільки відповідає сучасним підходам у навчанні іноземних студентів, але й дозволяє максимально інтенсифікувати навчальний процес, зробити

його цікавим для студентів і адаптувати до вимог і запитів сучасної молоді, що стає особливо актуальним в умовах реформування української освіти. У цьому контексті перераховані вище можливості електронних словників показують, що вони є корисним і незамінним сучасним інструментом при вивченні іноземної мови, здатним урізноманітнити практичні заняття в студентській групі, зробити їх інтерактивними і цікавими для студентів, а також виконувати функцію контролю і навіть самоконтролю при виконанні студентами самостійної роботи вдома. Поза всяким сумнівом, у практиці викладання РМІ та УМІ використання таких словників, у тому числі й як окремого виду лабораторних робіт, не є поширеною практикою, проте розробка їх у традиційному словниковому та інтерактивному варіантах є перспективним напрямком у створенні нових методичних матеріалів не лише на підготовчому етапі навчання, але й студентів-іноземців базових факультетів українських вишів.

Література:

1. Климова Н.В. Корректировочный курс грамматики русского языка для студентов-иностранцев естественных и технических специальностей. Лабораторные работы / Н.В. Климова. – М. : Русский язык, 1988. – 224 с.
2. Лабораторные работы по современному русскому языку : [учеб. пособие для студентов филол. фак. ун-тов] / Р.М. Гайсина, Н.Д. Гарипова, Н.С. Дмитриева и др. – М. : Высшая школа, 1985. – 112 с.
3. Штыленко В.Е. Лабораторные работы на уроках русского языка как иностранного / В.Е. Штыленко, В.В.Тараненко, Н.А. Опрышко // Русский язык вне России : инновации и традиции в преподавании : матер. VIII межд. науч.-практ. конф. – Вып. 8. – X., 2013. – С. 419–421.
4. Кузин А.В. Разработка и создание многоязычного мультимедийного компьютерного словаря для системы автоматизированного перевода / А.В. Кузин, С.В. Левонисова // Проектирование и технология электронных средств. – 2013. – № 4. – С. 73–77.

5. Степаненко А.А. Результативность использования электронных словарей и переводчиков в учебном процессе / А.А. Степаненко // Современная филология : теория и практика : матер. XIII межд. науч.-практ. конф. (г. Москва, 25 декабря 2012 г.). – М. : Изд-во «Спецкнига», 2012. – С. 307–313.

Опрышко Н. А. Работа с двуязычными электронными словарями как вид лабораторных работ на занятиях по украинскому и русскому языкам как иностранным

Аннотация. Статья посвящена исследованию видом работы с двуязычными электронными словарями на занятиях по русскому и украинскому языкам как иностранным. Доказывается, что электронные словари как вид лабораторных работ являются эффективным средством изучения и закрепления иностранной лексики, а также подходят для осуществления преподавателем первичного контроля самостоятельной работы студентов по изучению новых лексических и фразеологических единиц.

Ключевые слова: двуязычные электронные словари, лексический контент, современные компьютерные технологии, язык-посредник.

Opryshko N. Work with bilingual e-dictionaries as the type of laboratory practice at the lessons of the Ukrainian and Russian languages as foreign

Summary. The article deals with the investigation of work with bilingual e-dictionaries at the lessons of the Ukrainian and Russian languages as foreign. The author concludes that electronic dictionaries as the type of laboratory practice are effective means of learning foreign words and can be also used for teachers' control and supervision in the process of studying new lexical and idiomatic units.

Key words: bilingual e-dictionaries, language-mediator, lexical content, modern digital technologies.